№ 71 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 20 **1896** ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 20 № 71

ՔՍԱՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են խրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը՝ թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., ամսական 1 րուբլի։

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ։

Օտարաքաղաքացիները պէտք է դիմեն հետևեալ հասցէով՝ Тифлисъ. Редакція «МШАКЪ»։ իսկ արտասահմանից՝ Tiflis. Rédaction «MSCHAK»։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Անգլիան և Ռուսաստան.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Սևանի վանքից. Նամակ Դարաչիչագից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Քաղաքական տեսութիւն. Վերջին տեղեկութիւններ. Նամակ Կիպրոսից. Նամակ Պարսկաստանից.—ԽԱՌԸ ԼՈՒՐԵՐ. Գիւղի օրագիրը.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ԲՕՐՍԱ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Գարիբալդի.

ԱՆԳԼԻԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ

—

«Новое Время» լրագրի Լօնդօնի թղթակիցը, քննելով անգլիական ազգի վերաբերմունքը դէպի Ռուսաստանը, գտնում է չորս հոսանք։ Առաջին հոսանքը կազմում են ծայրահեղ ազատամիտները և նօնկօնֆօրմիստները (անգլիական եկեղեցու բողոքականները)։ Սրանք վաղուց յարգում էին ռուսաց ազատարար քաղաքականութիւնը Բալկանեան թերակղզու վերաբերմամբ և այժմ հիասթափված են, չունենալով յոյս, որ Ռուսաստանը մինչև վերջը կը տանէ իր այդ կոչումը։ Չը հասկանալով հայոց հարցի վերաբերմամբ ռուսաց ունեցած յարաբերութեան պատճառները, նրանք թուլացրել են իրանց նախկին համակրանքը, թէև մնում են, այնուամենայնիւ, անգլիական հասարակութեան այն մասը, որ ամենից շատ բարեկամ է Ռուսաստանին։ Երկրորդ հոսանքն է ազատամիտ կուսակցութեան մեծամասնութիւնը, որի գլխաւոր օրգաններն են «Daily News» և «Daily Chronicle» լրագիրները։ Սրանք ոգևորվողներ չեն, այլ գործնական քաղաքագէտներ, որոնք հակառակ են, որ Անգլիան միանայ եռեքպետեան դաշնակցութեան, այլ դրանից աւելի գերադաս են համարում բարեկամական համաձայնութիւնը Ռուսաստանի հետ։ Բայց սրանք այնքան զօրեղ չեն, որ կարողանան Անգլիայի քաղաքականութեան մէջ մտցնել իրանց իղձերը, և երբ իրանց ձեռքն են առնում կառավարութեան ղեկը (ինչպէս Ռօզբէրիի մինիստրութիւնը), հետևում են այն ուղղութեան, որ անգլիական հայրենասիրութիւնն է ընդունում։ Երրորդ հոսանքը պահպանողականների և նրանց հետ միացած ազատամիտների մեծամասնութիւնն է, որի ձեռքին է այժմեան կառավարութիւնը։ Դրանք խորապէս համոզված, վաղեմի հակառակորդներն են Ռուսաստանի դէմ, բայց ֆանատիկոս չեն, այլ պատրաստ են ամեն մի համաձայնութեան գալ։ Այդ հոսանքի օրգաններն են «Times», «Daily Telegraph», «Standard»։ Նրա կողմն է և հասարակական կարծիքի մեծ մասը։ Հակառուսական ձգտումները մղում են այս հոսանքը Գերմանիայի կողմը։—Վերջապէս, չորրորդ, փոքրաթիւ, բայց ազդեցիկ հոսանքն է բարձր հասարակութիւնը և հողային արիստօկրատիան։ Դրանք անուղղելի ռուսատեացներ են։ «Morning Post» և «England» քարոզում են դաշնակցութիւն Գերմանիայի հետ՝ Ռուսաստանի դէմ մրցելու համար։ Միայն այս վերջին հոսանքն է թիւրքասէր մնացել։ Մնացած երեք հոսանքները, այսինքն համարեա ամբողջ անգլիական ազգը, սաստիկ թշնամաբար են վերաբերվում դէպի Թիւրքիան։ Դրանով են բացատրվում այն փորձերը, որ այժմ անվում են՝ արևելեան հարցը զարթեցնելու համար։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՍԵՒԱՆԻ ՎԱՆՔԻՑ

—

Յունիսի 13-ին

Յունիսի 10-ին, երեկոյեան ժամի 4-ին, Վեհափառ Կաթողիկոսը եկաւ Սևանի վանքը։ Վեհափառին ուղեկցում էին Երևանի առաջնորդական փոխանորդ Ներսէս եպիսկոպոսը, Եղիշէ վարդապետ Մուրադեանց և կորիւն վարդապետը։ Միւս օրը առաւօտեան, կաթողիկոսի հրամանով, նախկին վանահայր Գրիգոր վարդապետը պատարագ մատուցեց, ներկայութեամբ կաթողիկոսի։ Հայոց Կաթողիկոսի Սևան գալու նպատակն էր՝ նոր շինութիւններ կառուցանելու տեղ որոշել միաբանութեան համար՝ նախկին քայքայված խուցերի փոխարէն, բարւոքել վանքի տնտեսական և ներքին կեանքը, ծանօթանալ վանքապատկան հողերի և մուլքերի հետ... Տըկարութեան պատճառով անկարող լինելով երկար մնալ վանքում, նոյն օրը, ամսիս 11-ին, երեկոյեան ժամի 6-ին նաւով անցաւ վանքապատկան Ցամաքաբերդ գիւղը, ուր և գիշերելով, վաղ առաւօտեան նոյնպէս նաւով գնաց Ելենօվկա կայարանը։

Այդ ժամանակ Թիֆլիսից վերադարձաւ Վանի ռուսաց փոխ-հիւպատոս Մայեվսկին և ներկայացաւ Վեհափառին։ Խօսակցութիւնը տևեց 5 րօպէ։ Լսեցինք, որ փոխ-հիւպատոսը իր ընտանիքը տանելով Թիֆլիս, իսկոյն հեռագիր է ստանում Վանից, որ այնտեղ իրարանցում և կոտորած է եղել. այդ հեռագրին հետևում է և երկրորդ հեռագիրը, ուստի և շտապով շտապում է Վան...

Ինչպէս Սևանում, նոյնպէս և Ելենօվկայում Վեհափառին ներկայացաւ Նոր-Բայազետից մի պատգամաւորութիւն գործակալ Սիօն վարդապետի առաջնորդութեամբ. քաղաքացիները նախ խնդրեցին Վեհափառին այցելել այդ քաղաքը, բայց Վեհափառը մերժեց հիւանդութեան պատճառով։ Ապա հարց յարուցին հասի և չհասի խնդրի, այլ և յաջորդի ու կօնսիստօրիա բաց անելու մասին։ Կաթողիկոսը պատուիրեց Սիօն վարդապետին տեղեկագիր կազմել և ուղարկել սինօդ։ Պատուիրեց որքան կարելի է քիչ ծախս անել քաղաքիս Աստուածածին եկեղեցու վերաշինութեան համար, բաւականանալ հասարակ փոփոխութիւններով։ Նոյն օրը Կաթողիկոսը ուղևորվեց Երևան։

Վ. Յ.

ՆԱՄԱԿ ԴԱՐԱՉԻՉԱԳԻՑ

—

Յունիսի 12-ին

Դարաչիչագի շրջանում հայ գիւղացիները այս օրերս հազիւ հազ վերջացրին իրանց ցանքը։ Ցանքերի վերաբերմամբ՝ մալականների մասին խօսք չէ կարող լինել.—նրանք որքան էլ ուշ սկսեն ցանել, դարձեալ շատ շուտով կը վերջացնեն, քան հայերը, և այդ այն պատճառով, որ այլ է մալական հասարակութեան հողագործական կազմակերպութիւնը, այլ է հայերինը։ Ցանքսի այսքան ուշանալու պատճառը վատ եղանակներն էին։ Ցուրտ անձրևները ամբողջ երկու ամիս շարունակվում էին և առհագին հեղեղներ գոյացնելով՝ խանգարում էին հողագործ դասակարգի աշխատանքը։ Ուղիղ ապրիլի 10-ին սկսելով մինչև յունիսի 10-ը մեծ դժուարութեամբ վերջացրին ցանքը, այն էլ որպիսի ֆիզիկական ծայրահեղ տանջանքներ կրելով և անձնական անտանելի զոհողութիւններ ունենալով...

Այս շրջանում ցանքերը երբեք այսպիսի անկանօն դրութեան մէջ չեն եղել, ինչպէս այս տարի։—Ժամանակը ուշ լինելու նկատմամբ՝ խեղճ գիւղացին սախպվեց իր քրտինքի գնով ձեռք բերած սերմը նոյն իսկ հեղեղների տակ սփռել.., Վարելահողերի մակերևոյթը ամբողջապէս գրեթէ ջրերի և տիղմի մէջ էր գտնվում, իսկ ցանելու միջոցին վարող անասունները թաղվում էին ցեխի և տղմի մէջ։ Բացի այդ անախորժութիւններից՝ ցանքերի մի մասն էլ, որ ընկած էր գոգաւոր հեղեղատներում, ողողվեց և ջրերի բաժին դարձաւ... Ընդհանրապէս վերցրած՝ ցանքը այս տարի անաջող անցաւ, իսկ թէ ո՞ր աստիճան աջող կը լինի հայաբոյսը կամ նրա արգասաւորութիւնը,—այդ միայն Ալլահին է յայտնի։ Սակայն փորձառու հողագործների կարծիքով՝ այս տարի էլ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԱՐԻԲԱԼԴԻ

(Մահվան 14-ամեակի առիթով)

—

Անցեալ մայիսի 23-ին, Հռոմում տօնվեց Գարիբալդիի մահվան 14-րորդ տարեդարձը։ Այս անգամ ժողովրդական տօնը առանձին շուք ունէր, որովհետև կատարվում էր Գարիբալդիի արձանի առաջ, որ բացվել է անցեալ տարի, սեպտեմբերի 20-ին։

Արձանը, ինչպէս նկարագրում է ռուսաց մի լրագրի թղթակից, գրաւում է Հռօմի ամենագեղեցիկ տեղը և ներկայացնում է հռչակաւոր մարդուն իբրև քաջ զօրավար։ Պաշտօնական իտալիան դրանով ուրանում է Գարիբալդիի միւս ձգտումները։ Հրապարակով նա ընդունվում է լոկ իբրև մի մեծ պատերազմիկ ոյժ, որ Իտալիայի վերածնութեան նպաստեց։ Բայց այն, ինչ որ ներկայացնում է անշունչ երկաթը, չէ կարող մոռացնել այդ երևելի մարդու հոգին, նրա պաշտած գաղափարները։ Այս կողմից Գարիբալդին միայն Իտալիային չէ պատկանում, այլ ընդհանուր մարդկութեանը։—Նա մի եղակի էակ է, որ աշխարհի բոլոր կողմերում իր դիւթական անունով միայն սէր, հիացումն է պատճառում։ Իտալիայի ազատութեան հռչակաւոր հերոսը իր անթիւ կռիւների մէջ կրում էր նոյն մեծ և նուիրական մաքերը, որոնց նա նուիրված էր այն ժամանակից, երբ սկսեց հասկանալ ինքն իրան, և որոնց նա հաւատարիմ մնաց մինչև գերեզմանի ափը։

Գարիբալդիի գործունէութիւնը կարելի է բաժանել երկու մասի. մէկը կատարվել է Իտալիայում, միւսը Հարաւային Ամերիկայում։ Երկու տեղն էլ նա զարմացրել է մարդկանց իր հանճարով, իր բնաւորութեամբ։ Բայց ոչ մի տեղ նա չէ դադարել Գարիբալդի լինելուց. և նրա հոգին պարզ հասկանալ կարելի է, տեսնելով նրան ոչ միայն հայրենի երկնքի տակ, այլ և օտար երկրում։

Նա ծնված էր թշուառ Իտալիայի որդի, բայց մեռաւ իբրև ազատ, միացած և վերածնված Իտալիայի քաղաքացի։ Այդ հրաշալի կերպարանափոխութիւնը նրա ձեռքի պտուղն է։ Եւ բացի նրանից երեք երևելի անձնաւորութիւններ նոյնպէս նոր Իտալիայի պահապան հրեշտակներն են դարձել։ Ասում են, որ պատմութիւնը ստեղծում են հանգամանքները։ Բայց հանգամանքների ստեղծագործող մեծ խորհուրդը ոչինչ կը լինէր մի ամուլ և անպտղաբեր միջավայրում։ Հանգամանքները իրանք-իրանք չեն գործում. գործում է նրանց ծնընդաբերութիւնը։ Քաղաքական նպաստաւոր հանգամանքները գուցէ դեռ շատ երկարացնէին մի նոր Իտալիա հրաշակերտելը, եթէ առաջ չը գային այնպիսի մարդիկ, ինչպէս են Մաձձինի, Գարիբալդի, Վիկտոր Էմմանուէլ, Կավուր։ Դրանք ղեկավարում էին հանգամանքները, մարմնացնում էին իրանց մէջ ժամանակի պահանջները և իբրև կամքի և հոգեկան ոյժի տէր մարդիկ՝ իրանց գաղափարի համար նպաստաւոր հոսանքներ էին պատրաստում։ Մաձձինին, այդ ոգևորված քարոզիչը, գործի մարդ չէր. նա միայն սերունդ էր դաստիարակում ազատութեան, համրամարդկային գաղափարների վրա։ Շվէյցարիայի սահմաններից դէպի Պիեմօնտ սկսած մեծ արշաւանքի անաջողութիւնը ցոյց տուեց Մաձձինիին, որ նրան տուած է միայն գրչի ասպարէզը։ Եւ նա անդադար կատարում էր այդ անմիջական, վերևից ներշնչված ծառայութիւնը։ Իսկ կռւի գործը տուած էր Գարիբալդիին, այն մարդուն, որ դեռ իր երիտասարդութեան շրջանում էր հասկացել մեծ քարոզչին։—Բայց և այդ երկու մեծ ոյժերը չէին կարող մի նշանաւոր գործ կատարել. հարկաւոր էր որ Իտալիայի թագաւորներից մէկը հասկանար ազգային միութեան մեծ խորհուրդը։ Պիեմօնտի Կարլօ-Ալբէրտօ թագաւորից էր պահանջվում այդ իմացականութիւնը։ Բայց նա անընդունակ եղաւ այդ դերի համար։ Եւ Գարիբալդին ու Մաձձինին, իրանց գաղափարների համար կախաղանի դատապարտված՝ հեռացան հայրենիքից, սկսեցին գործել օտար երկիրներում և երկար ժամանակ սպասում էին աջող հանգամանքների։ Հարկաւոր էր որ Վիկտոր Էմմանուէլը նստի Կարլօ Ալբէրտօի գահի վրա, որպէս զի հայրենասէր իտալացիների բաղձանքները չը մնային օդի մէջ կախված ուտօպի, այլ պաշտօնական հովանաւորութեան և աջակցութեան հանդիպէին։ Վիկտոր Էմմանուէլ իրագործեց այդ, յեղափոխութիւնը դարձնելով պետական։ Իսկ նրա եռանդոտ գործակիցը և անձնուրաց օգնականը Կավուրն էր, որ արտաքին քաղաքականութեան ասպարէզում էր գործում։ Իտալիայում ոչինչ քաղաքական կերպարանափոխութիւն չէր կարելի հաստատել առանց դիպլօմատիայի հաւանութեան և հաճութեան։ Եւ պէտք էր Կավուրի մեծ խելքն ու անշէջ եռանդն ունենալ դիպլօմատիական աշխարհում նուաճումներ անելու համար։ «Դիպլօմատները տեսնում են ականջներով, ասում է Բեօրնէ. նրանց տարրը—օդն է և ոչ թէ լոյսը։ Հէնց դրանից է որ նրանք սիրում են հանդարտութիւն և մթութիւն»։ Եւ ճիշդ. ոչ մի ժամանակ դիպլօմատիան ինքը, իր սեփական ջանքերով, չէ ստեղծագործել իրերի արդար և բնական դրութիւն։ Նրա սիրածը և պաշտածը այն է, ինչ որ կայ։ Ազգային մեծ շարժումներն են նրան տանում իրանց ետևից և վճռել են տալիս այս կամ այն հարցը այնպէս, ինչպէս թելադրում է հանգստութեան և մթութեան մէջ մնալու պահանջը։—Միայն Կավուրն էր կարող իբրև գաղափարի մարդ, իբրև իր հայրենիքի վերածնութեան մաքին մոլեռանդութեամբ նուիրված պետական գործիչ յաղթել եւրօպական գոռոզ և մեծամիտ դիպլօմատիան և այնքան բարձր դիրք տալ Պիեմօնտի փոքրիկ պետու-

ամցեալ տարվայ արգիւնքի չափ է նախատեսնվում, իսկ անցեալ տարի, յայտնի է, որ նոյահասնիքները միլիոնով պակաս արդիւնք անեցան։ Այժմ արտերից շատերը, որոնք ցանված են մի քիչ առաջ, ծիլով են 2—3 վերշոկ բարձրութեան ունեցող, իսկ շատերը լոկ գետին մնացած կերպով են ներկայանում, որոնցից, ի հարկէ, անփոփոխ պտղաբերութիւն յուսալ։

Դ. Ս.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեր թղթակիցը մեզ գրում է Բոստոնից, որ նորերս լոյս տեսաւ մի նոր գրքոյկ, Թիւրքաց հայերի մասին, «Horrore of Armenia» անունով։ Գիրքի հեղինակն է մի ամերիկացի Հովերդ անունով, որ երկար ժամանակ ճանապարհորդել է Հայաստանում։

—

Կիրակի, յունիսի 16-ին, Թիֆլիսի վերաբարձու կովկասեան զօրքերի հրամանատար իշխան Ամիլախվարի, որին, ինչպէս յայտնի է, յանձնված է Կովկասի կառավարական զօրքերի կառավարչապետի պաշտօնը, բացակայութեան ժամանակ։

—

Յունիսի 19-ից, Ռուսաց գործակալութիւնը Կ. Պօլսից մեզ հեռագրում է. «Յունիսի 17-ին ... սուլթանն պատճառ ... Զորացիւնեանին։

—

«Новое Время» հաղորդում է, որ Թիֆլիսի քաղաքային գլխաւոր միջնորդութիւնը հիմնել Թիֆլիսում պոլիտեխնիկում, երեք բաժանմունքով, համարվում է վաղաժամ։ Իսկ Անդրկովկասում ընդհանրապէս գիւղատնտեսութեան և մասնաւորապէս գինեգործութեան, խաղողի և շերամապահութեան զարգացման նպատակէլու համար օգտակար է համարված հիմնել Թիֆլիսում մ ի ջ ն ա կ ա ր գ գիւղատնտեսական ուսումնարան։

—

Երէկ, յունիսի 19-ից, սկսվեց վրաց կալուածական բանկի անդամների արտակարգ ժողովը։ Դա շարունակութիւն է մայիսի ընդհատված ժողովի, և նպատակ ունի գլխաւորապէս բանկի համար պաշտօնատար անձինք ընտրել։ Վրաց ազնուականութեան և հասարակութեան պատիւը պահանջում է, որ գոնէ այս անգամ այդ ժողովը չը դառնայ փողոցին վայել տեսարանների հանդէս, և իր պարապմունքները վերջացնի պատւով և պատկառանքով։

—

Վլադիկավկազից Թիֆլիս եկաւ Իրկուտսկի գեներալ-նահանգապետ Ա. Գորեմիկին։

—

Պետերբուրգի լրագիրները հաղորդում են, որ Նոր-Նախիջևան քաղաքը Րօստովի հետ միացնելու հարցը վերջնականապէս վճռվել է։ Սրանից յետոյ Նախիջևանը և Րօստով քաղաքները մէկ քաղաք կը կազմեն։

—

Ռուսաց կայսրութեան ազգաբնակութեան առաջիկայ ընդհանուր միօրագրութեան համար Թիֆլիսի ոստիկանութեան մէջ նախապատրաստական աշխատանքներ են կատարվում։ Ոստիկանութիւնը, նահանգապետի հրամանով, արդէն կազմել է Թիֆլիսի տների, հիւրանոցների, կահաւորած սենեակների, թանգարանների և այլ տեղերի ցուցակը։

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ «Новое Обозрѣніе» լրագրին հաղորդում են հետևեալ մանրամասնութիւնը մեր ընթերցողներին յայտնի անախորժ դէպքի մասին. «Մայիսի 30-ին, ցերեկվայ ժամը 1-ին, երբ թեմական դպրոցի տեսուչ Տ. Յովհաննիսեան գնում էր փողոցով, նրան յետևից մօտեցաւ ուսուցիչ Օհանեան։ Յովհաննիսեան նկատելով նրան, շուռ եկաւ և բարևելով, մեկնեց նրան իր ձեռքը։ Օհանեան փոխանակ բարևին պատասխանելու, յանկարծ խփեց տեսչին։ Վերջինը իր կողմից ձեռքում եղած ձեռնափայտով երկու անգամ խփեց Օհանեանին, և նա սփրվեց հեռանալ»։ Ուսուցչի զզուելի վարմունքի պատճառը, աւելացնում է լրագիրը, այն է, որ տեսչի զեկուցման հիման վրա, հոգաբարձութիւնը հեռացրել է այդ ուսուցչին, ինչպէս անընդունակ դասատուի։

—

ԱՐԷՇԻ գաւառի Մեծ-Սեօգիւթլու գիւղից մեզ գրում են. «Մեզ մօտ անձրևները նորից սկսեցին տեղալ, այս անգամ աւելի կատաղի կերպով քան առաջ. ոչ մի տուն կաթից ազատ չը մնաց։ Մի չաբաթ է, որ մեր գիւղացիները չեն կարողանում կիսատ թողած հունձը շարունակել անձրևի պատճառով։ Եթէ այսպէս շարունակվելու լինի՝ մեր արտերը բոլորովին կը ոչնչանան. ջուրը կանգնած է հացահատիկների տակ, և տեղ չէ գտնում գնալու։ Իսկ Թիւրգեան գետը, որը սկիզբ է առնում Դաղստանի լեռներից, այնքան է յորդացել, որ այժմ անանցանելի է մարդկանց համար։ Գետի եզերքում մի քանի այգիներ և չալթուկի հանդեր կան, որոնք ամբողջովին փչացել են գետի յորդութեան պատճառով։ Ջրաղացներից շատերը զոհ են գնացել ջրի կատաղի ալիքներին, այնպէս որ գիւղացիների համար ալիւրի պակասութիւնը զգալի է։ Երկու հին տներ փլվեցին առանց մարդկանց զոհերի։ Այսպէս եթէ մի քանի օր էլ անձրև տեղայ, մեր գիւղը մեծ վնասներ չատ կունենայ»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

—

„Новое Время“ լրագրի վերջին համարում տպված է մի առաջնորդող յօդուած Հայոց հարցի մասին։ Ահա թարգմանութիւնը։

„Այն միջոցին, երբ Եւրօպայում տիրում է անվրդով խաղաղասիրութիւն և կատարեալ հանգստութիւն, Թիւրքական Ասիան և հարաւային Աֆրիկան չեն դադարում արիւնահեղ ալեկոծումների բեմ լինելուց։ Խաւրանի և Լիբանանի կիսանկախ, պատերազմասէր ազգերի յուզմունքին աւելացան Բ. Դրան և սուլթան Աբդուլ-Համիդի համար հոգսեր՝ նորից սուր կերպարանք ստացած հայոց հարցը խ ա ղ ա ղ ա ց ն ե լ ո ւ։ Որ թիւրքերը կը ցանկանային հայերին խաղաղացնել եւրօպական դիպլօմատիայի միջոցով—դրան կարելի է հաւատալ։ Դուռը աշխատեց ապացուցանել այդ բանը թէ քրիստոնեայ նահանգապետ նշանակելով Զէյթունում և թէ անմիջապէս դիմելով Վանի ռուսաց և անգլիական հիւպատոսներին, յունիսի 11-ին տեղի ունեցած նոր արիւնհեղութիւնների ժամանակ, երբ մեռան 400 հոգի։ Հիւպատոսների միջամտութիւնը պսակվեց, ինչպէս հեռագրում են, աջողութեամբ, սակայն հազիւ թէ կատարեալ աջողութեամբ, որովհետև յուզմունքը հը սահմանափակվեց միայն Վան քաղաքով։ Բացի թիւրք զօրքերից և հայերից, գործի մէջ խառնվել են, սովորականին պէս, քիւրդեր, մի հանգամանք, որ հազիւ թէ ամենավտանգաւորը չէ այս դէպքում։ Դեռ յունիսի 11-ի անկարգութիւններից երկու օր առաջ՝ 500 հոգուց բաղկացած մի խումբ փախաւ Վանից, ակներև նպատակ ունենալով փախուստ տալ փողոցային ընդհարումներից, որոնց միջոցին վնասվում են թէ արդարներ և թէ մեղաւորներ։ Սակայն, դժբաղդաբար, այդ ակներև խաղաղասէր խումբը հանդիպեց քիւրդերի հրոսակներին, որոնք ցրվեցին նրան, կամ, ինչպէս պէտք է գուշակել, ենթարկեցին սրբածութեան և գերի վերցրին նրան։ Հայկական քաղաքներում Բ. Դրան համար հեշտ է ընկճել յուզմունքները. ահա ինչու Թօքատում և Նիկսարում աջողվեց վերջ դնել խառնակութիւններին նոյն իսկ սկզբում։ Սակայն Հայաստանի լեռներում շատ աւելի դժուար է սանձահարել ինքնագլուխ քիւրդերին, մանաւանդ որ նրանք չեն դադարում իրանց ցոյց տալ սուլթանի իրաւունքների պաշտպան։ Կ. Պօլսից ստացած երէկվայ հեռագրի ասելով, „Բ. Դուռը անկեղծ ձգտում է կանգնեցնել շարժումը“. գուցէ այս կէտի մէջ է իսկական պատճառը այն երևոյթի, որ հանգցնվում են հայկական խնդրի առանձին բորբոքումները միայն, իսկ Թիւրքաց Հայաստանը կրծող ներքին հիւանդութիւնը կանոնաւոր կերպով բժշկելու համար կատարվում է շատ քիչ, կամ համարեա ոչինչ։ Թիւրքական բատալիոնները և հեծելագնդերը Հայաստանում կենտրօնացնելու, եւրօպական Թիւրքիայից նոր կինուորական ոյժ ուղարկելու մասին Կ. Պօլսի հեռագիրներում հաղորդվում է շատ յաճախ. իսկ անցնում է ամիս ամսի ետևից, և ոչինչ չէ լսվում Ռուսաստանի, Անգլիայի և Ֆրանսիայի առաջարկած և սուլթանի իրադէով խոստացված ռէֆօրմների, և բարենորոգումները մոցնելու յատուկ յանձնաժողովի մասին։ Եւ ահա գլխաւոր պատճառը, թէ ինչու Թիւրքաց Հայաստանը շարունակում է ծառայել իբրև հնոց յուզմունքների, անկարգութիւնների, փողոցային ընդհարումների, որոնք ճնշվում են և նորից ծագում քրօնիկական յաջորդութեամբ“։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Կիլիկիայից ստացված մի նամակից քաղում ենք հետևեալը. «Ապրիլ 12/24-ին, ուրբաթ օր, քնիքչիներու գալէն մի օր վերջ Գերմանիկ (Մարաշ) Շէքէր-Տէրէյի թաղին այրված տուներն պըտըտած ատեն, Բերեայ (Հալէբ) գաղղիական հիւպատոսին թիւրք մը Մարթինի հարուած կուտայ. գնտակը կը վրիպի. Պօլիս կը հեռագրեն, պատասխան չեն ստանար. կառավարութիւնը—զէնք փորձելու համար նետված պարզ հրացան մի է, դիտմամբ չէ արձակված—ըսելով, մարդ չէ բանտարկած»։ Նամակագիրը Զէյթունի և նրա շրջականների համար գրում է. «Մահ շատ, ոչ ուտելիք և ոչ հագնելիք ունին եղեր, ձմեռը չոր տերևներով պատսպարեր են»։

—

«Daily News» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը հաղորդում է, որ շատ գերմանացիներ և ուրիշ մարդասէր անձեր ցանկութիւն յայտնեցին վերցնել հայ որբերին խնամելու, բայց Բ. Դուռը թոյլ չը տուեց որբերին դուրս բերելու Հայաստանից։ Օրիորդ Շատօկ, մի քաջասիրտ ամերիկուհի, որ մնացել էր Ուրֆայում սարսափների միջոցին, ցանկացել է ուղարկել որբեր բարեբար անձերի խնամատարութեան յանձնելու, սակայն թիւրքաց կառավարութիւնը արգելեց, չը նայելով այն բանին, որ այդ որբերը քաղցից մեռնում են։ Նոյն իսկ Մարաշի Լի միսիօնարի կնոջ արգելված էր իր հարազատ երեխաներին դուրս բերել երկրից և հարկաւոր եղաւ դեսպանատան միջամտութիւնը, որից յետոյ թոյլտուութիւն ստացվեց, սակայն այն նախազգուշացումով, որ ոչ մի հայ երեխայ դուրս չը բերվի երկրից։

—

թեան, որ աշխարհի զօրեղները հարկադրված եղան ընդունել նրան իրանց շրջանում իբրև հաւասարակից։

Այդպէս ահա այդ չորս մարդիկ ստեղծեցին այժմեան Իտալիան։ Այդ մեծագործութեան արժէքը հասկանալու համար պէտք է յիշատակել, թէ ինչ բան էր Իտալիան նրանցից առաջ։

Տասնիններորդ դարի սկզբում Իտալիան մի խեղճ, թշուառ աշխարհ էր։ Նա բաժանված էր բազմաթիւ մանր մասերի, որոնք անկախ էին միմեանցից և միմեանց թշնամի։ Այդ վիճակը երկար դարերի ժառանգութիւնն էր։ Բազմաթիւ նուաճող ազգեր անցել էին այդ երկրով, ենթարկել էին գերութեան և ստրկութեան, քամել էին նրա քաղաքական ոյժերը։ Պապի աշխարհական իշխանութիւնը կղերականութեան մաշեցնող ազդեցութիւնն էր տարածում երկրի վրա և անընդհատ պատերազմներ էր մղում ամեն մի իշխանութեան դէմ, որ յանդգնում էր գերիշխող ազդեցութեան ձգտել։ Ամեն տեղ տիրում էր անկարգութիւն. կառավարիչների պալատներում տիրում էր անսահման կամայականութիւն, և իւրաքանչիւր մի ժողովրդական շարժում խեղդվում էր ամենակոպիտ բռնակալութեան կարգերով։ — Հասարակ ժողովուրդը կորցրել էր իր ինքնուրոյնութիւնը. կորցնելով անկախութեան հոգին, նա իւրացրել էր ստրկական, ստորաքարշ հակումներ. հալածված, ճնշված, նա խրվել էր բթութեան, նախապաշարմունքների և տգիտութեան մէջ։ Իտալիան իբրև գեղարուեստների հայրենիք յայտնի էր։ Բայց Իտալիան իբրև մի քաղաքական անկախութիւն, իբրև կուլտուրական մի ժողովրդի ամբողջութիւն—դատարկ ձայն էր։ Հասարակութեան մէջ տիրում էր խորին անտարբերութիւն դէպի իր վիճակը։ Ազնուականութիւնը զուրկ էր իդէալներից, պապականութիւնը և վարչական բռնութիւնը մեռցրել էին ազգային զգացմունքները։ Ժամանակակից լաւագոյն մարդկանց կարծիքով Իտալիայի վերածնութեան ամեն մի յոյս համարվում էր անիրագործելի երևակայութիւն։

Տասնիններորդ դարի սկիզբը Եւրօպայում Նապօլէօնի աշխարհակալական հանճարն էր փայլեցնում։ Տարածելով իր յաղթական զօրքերը Եւրօպայի զանազան կողմերում, մեծ ֆրանսիացին ձգտում էր ամեն տեղ վերականգնել մարդկային իրաւունքները և հիմնել դրանց վրա մի համաշխարհային միապետութիւն։ Իտալիայում նա մացրեց նոր միատեսակ կարգեր։ Այդ բարեփոխումները ցոյց տուին ժողովրդին, որ բոլոր անջատված մասերի միութիւնը հնարաւոր է։ Ֆրանսիական մեծ յեղափոխութիւնն էլ հասկացողութիւնների մի նոր դարագլուխ էր տարածել Եւրօպայում։ Իտալիան շարժվեց կամացկամաց։ Ժողովրդի խաւերի մէջ մտան գաղափարներ. ինքնաճանաչութիւնը նոր-նոր հօրիզոններ բացեց։ Գործը սկզբում գաղտնի կազմակերպութիւն էր. նա հետզհետէ իրան ցոյց տուեց մի չարք ապստամբական շարժումներով, որոնց նպատակն էր ճանապարհ հարթել ազգայնութեան գաղափարի համար։

Ահա ինքնաճանաչութեան, ազգայնութեան այդ նոր պատրաստված հողի վրա ծնվեցին Իտալիայի նոր բախտի այն չորս հիմնադիրները։ Երկար տարիների անընդհատ, հսկայական ջանքերով նրանք ամբողջացրին մեծ շինութիւնը։ Առանձին մանր պետութիւնները ոչնչացան, Իտալիայի մի ահագին մասը արիւնահեղութեամբ յետ խլվեց Աւստրիայից, պապի աշխարհական իշխանութիւնը ջնջվեց և պատմութեան մէջ հանդէս եկաւ մի, ազատ և անկախ Իտալիան։

Բայց ինչու այդ հսկայական գործի հեղինակներից Գարիբալդիին վիճակվեց աւելի մեծ հըրչակ և մեծ փառք։ Ճշմարիտ է, Իտալիայի վերածնութեան համար տեղի ունեցած անթիւ պատերազմների մէջ Գարիբալդին էր, որ ոգևորում էր կռողներին, յուսահատեցնում էր թըշնամիներին. ճշմարիտ է, դա պատերազմի ոգին էր, որ ընկճվել, յուսահատվել չը գիտէր։ Նրա քաջած նեղութիւնները, զրկանքները չատ անգամ առասպելական բնաւորութիւն ունեն. ռազմական բախտը նրան էր ընտրել իր սիրասուն զաւակ և նրա ձեռքով էր հրաշքներ գործել տալիս։ Բայց և այդպէս, ամենամեծ անարդարութիւն կը լինէր տեսնել նրա մէջ միայն հայրենասէր, տաղանդաւոր մի զօրավար։

Ոչ, Գարիբալդին աւելի մեծ, աւելի բարդ հասկացողութիւն է։ Որքան մեծ էր նրա հոգին պատերազմի գործերում, այնքան և էլ աւել անընչելի էր նրա մէջ հաւատը դէպի իր պաշտած գաղափարը։ Նա հանրամարդկային ազատութեան անվեհեր զինուորն էր։ Ուր որ կար հարստահարված մարդ, ուր որ բռնութիւնը ձգտում էր ճնշել ազատութիւնը, այնտեղ Գարիբալդին էր իր ամբողջ հասակով։—Դրա հրաշալի ապացոյցները կարող ենք գտնել Հարաւային Ամերիկայում, այնտեղ, ուր Գարիբալդին թողել է ոչ պակաս փառաւոր գործերի դաշտ։

Փախչելով իր հայրենիքից Ամերիկա, Գարիբալդին չէր որոնում այնտեղ որոշ քաղաքական գործունէութեան ասպարէզ։ Նա կը շարունակէր միշտ պարապվել առևտուրով, եթէ օգնութեան կանչող փոքրիկի ձայնը չը լսէր։ Րիօ-Գրանդա անունով հասարակապետութիւնը պատերազմ հրատարակեց Բրազիլիայի միապետութեան դէմ և Գարիբալդին, իբրև ճշմարիտ հանրապետական մարդ, անցաւ հանրապետութեան կողմը։ Մենք մտադիր չենք նկարագրել նրա հրաշալի քաջագործութիւնները, որոնք յիշեցնում են հին դիւցազներգութիւնները։ Ձենք ուզում նաև մանրամասն նկարագրել Գարիբալդիի ամուսնութիւնը պատերազմական տագնապների մէջ, Գարիբալդիի ամուսնու՝ Անիտային, այդ երևելի հերոս կնոջը, որին կարծես բնութիւնը ստեղծել պատրաստել էր Ամերիկայում մի անվախ հերոս մարդու համար։ Կը յիշատակենք միայն այն, որ բրազիլիական պատերազմից յետոյ Գարիբալդին անգործ չը մնաց։ Այս անգամ էլ նա տկարի, ազատութեան պաշտպանողի կողմն էր։ Այդ դը-

Կիպրոսից գրում են, որ յոյները 500 թիւրք զինւոր են վերցրել գերի և 2000 հոգի պաշարել են: Յունաստանից մի միլիօն ֆրանկ է ուղարկված ապստամբներին. Եգիպտոսի յոյներից ուղարկված է 80 հազար ֆրանկ: Կիպրոսի յոյները մտադիր են նոյնպէս փող հաւաքել ապստամբ կրէտացիներին:

—

Վանի յուզմունքների վերաբերութեամբ՝ Կ. Պոլսից հեռագրում են յունիսի 12-ից հետևեալ մանրամասնութիւնը. «Վանում գտնվում էին հինգ բատալիօն զօրք, իսկ այժմ նորից ուղարկվեց 4 բատալիօն և հեծելազօրքի մի վաշտ: Յունիսի 9-ին Վանից դուրս եկած 500 հոգուց բաղկացած մի խումբ ենթարկվում է յարձակումի քիւրդերի կողմից և ջարդվում է: Թօզատ-Հիսարայում անկարգութիւններ ծագեցին հայերի մէջ, բայց իսկոյն զսպվեցին: Տեղական իշխանութիւնները Վանում անկարգութիւնների ժամանակ իրանց լաւ էին պահում: Վանից դուրս եկած ապստամբները յափշտակել և այրել են(?) սահմանագլխի բոլոր գիւղերը:»

—

«Новое Время» լրագիրը, խօսելով մի առաջնորդող յօդուածում Թիւրքիայի այժմեան քաղաքական դրութեան մասին, հետևեալ կերպով է պատկերացնում իրերի կացութիւնը այդ երկրում: «Բալկան սուր հարցերի առատութիւնը Թիւրքիայի զանազան կողմերում և ծայրերում՝ թոյլ չէ տալիս եւրոպական դիպլօմատիային օգուտ քաղել ամառվայ արձակուրդներից: Այդ ցոյց է տալիս վերջին դէպքերի թռուցիկ տեսութիւնը: Ալբանիայում և Խաուրնում նորից ծագել են անկարգութիւններ. պատերազմասէր և կիսա-անկախ ցեղերը ջարդել են չորս թիւրքական զօրագունդ, գրաւել են մի քանի պատերազմական գործիքներ և այս անգամ աւելի լուրջ կերպով են ոտքի կանգնել, քան առաջ: Թիւրքաց ոստիկանութիւնը շարունակում է բռնել հայ խռովարարներին, նրանց թւում նոյն իսկ կանանց, և այդ առիթով տեղի են ունենում փողոցային ընդհարումներ թիւրք զօրքի և հայերի մէջ: Զէյթունում մինչև այսօր դեռ ամեն բան կարգին չէ, այնպէս որ Դուռը վճռել է վերջապէս կատարել եւրոպական պետութիւնների սահմանադրական պահանջը՝ քրիստոնեայ նահանգապետ նշանակելու մասին: Կրէտէում ապստամբված յոյները հրաժարվում են հաւատալ Աբդուլահ-փաշայի յայտարարութիւններին և զինաթափ լինել: Վերջապէս, մակեդոնական կենտրոնական կոմիտէն Սոֆիայում նորից սկսել է գործունէութիւն ցոյց տալ և թէև երէկվայ նրա սարքած ժողովը բազմամարդ չէ եղել և առանձին աջողութիւն չէ ունեցել, Դուռը, այնուամենայնիւ, տեղիք ունի յուզվելու: Այդ ժողովին ներկայ է եղել և Ցանկովը, որի ռուսասիրութիւնը կարող է տեղիք տալ Սօֆիայի ստորին խաւերի բօլգար ազգաբնակութեան՝ զանազան անհիմն ենթադրութիւններ անել: Տարակոյս չը կայ, որ թիւրքաց կայսրութեան բոլոր ազգային հարցերը կարող են լուծվել ամենախաղաղ ճանապարհով, բայց նրանց ամբողջութիւնը այնքան շատ հարուստ նիւթ է հայթայթում եւրոպական դիպլօմատիայի ընթացիկ աշխատութեան համար, որ նա չէ կարողանում մտածել ամառային արձակուրդների հանգստութեան մասին»:

—

Վիեննայից հեռագրում են «Новости» լրագրին յունիսի 13-ից. «Թիւրքիան երկիւղ է կրում, որ խռովութիւնները կը տարածվեն ամբողջ Փոքր-Ասիայում և ձեռք է առնում արտակարգ միջոցներ: Լուր է պտտում մեծ վիզիրի հրաժարականի մասին:»

—

«Kölnische Zeitung» հաղորդում է, որ մեծ պետութիւնների դեսպանները պահանջել են Բ. Դռնից կատարեալ ներումն կրէտացիների և հայերի համար:

—

Կ. Պոլսից հեռագրում են «Temps» լրագրին, թէ 1,600 հայեր, որոնք բանտարկված են Կ. Պոլսի կենտրօնական բանտում, փորձ են փորձել ազատվել: Զօրքը խառնվել է գործի մէջ և սպանել ու վիրաւորել է 130 հոգի: Դեսպանները խորհուրդ են տուել Բ. Դրան ազատել կենդանի մնացած բոլոր հայերին:

—

Ֆրանսիական դեսպանատան զինւորական ներկայացուցիչ բարօն Վիալար, որ ուղարկված էր քննելու հայր Սալվատորի սպանութեան գործը, այցելել է Մարաշ, Դիարբեքիր, Զէյթուն և ուրիշ տեղեր և վերադարձել է Կ. Պոլիս: «Daily News» լրագրի թղթակցի ասելով, Վիալարի նկարագրութիւնը, երբ նա լոյս տեսնի, եզակի կը լինի իր մանրամասնութիւններով: Նա ի միջի այլոց ազատել է հարիւր քան աղջիկ:

ՆԱՄԱԿ ԿԻՊՐՈՍԻՑ

Լառնակա, յունիսի 2/14-ին

Այստեղ խարիսխ գցող նաւերը ամեն օր փախստական հայեր են դուրս բերում: Փախչողների համար մի ազատ երկիր դուրս գալը արդէն երջանկութիւն է: Բաւական է նայել մի անգամ մարդկանց երեսին և ամեն բան կը պարզվի: Դիտելն իսկ սարսեցնում է մարդուն:

Փախստականները ցրվում են Միջերկրականի շուրջը գտնվող որ և է ազատ երկիր, մեծ մասամբ Եգիպտոս, Յունաստան, նոյն իսկ դէպի Մարսէյլ, Կիպրոս, մինչև իսկ Ամերիկա: Երևի այստեղ՝ փախստական եղած հայերի համար էր, որ հեռագիրներ տրվեցան, թէ Կիպրոսի մէջ 20,000-ի չափ հայեր են ժողովված Կիլիկիայի վրա յարձակվելու համար: Թիւրքաց կառավարութեանը առիթ էր հարկաւոր այդ հանգամանքը ցոյց տալով, կրկին անգամ հասկացնել Անգլիային, թէ ամեն տեղ նրա թևով են թռչում հայերը: Իսկ Անգլիան վերջին միջոցներս ցոյց տուած իր թուլամորթութեանը մի ուրիշ յանցանք էլ է աւելացնում՝ հաւատալով այդ բանում թիւրքաց կառավարութեանը և աչքերը չորս բաց արած՝ դիտելով այստեղի հայերի ամեն մի քայլը, քայլեր, որոնք միայն բնութեան ազատ օդը շնչելու համար են առաջ գալիս. ապա թէ ոչ այդ քայլերն էլ կը դադարեն այս անիծված չոր ու ցամաք երկրից, ուր խեղճ պանդուխտ հայը ոչ միայն ստիպված է տեղացի թիւրքերի լիրբ ու կրքով լցված հայհոյանքները կլանել, ոչ միայն յոյն տգէտ ժողովրդի դէպի հայն ունեցած ոխակալ ոգին տեսնել, այն էլ կլանել, այլ և Կիպրոսի գլխաւոր քաղաքում— Նիկօսիայում բուն դրած մի քանի ազգավաճառ հայ պաշտօնեաների ու հարուստների անտարբեր սրտերը տեսնել, և այն էլ կլանել:

Մար-Շիմօն

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, յունիսի 4-ին

Ինչպէս արդէն հեռագրական լուրերն էլ ցոյց են տալիս, Պարսկաստանը, սովորականին հակառակ, սպասածից աւելի խաղաղ է: Այս երկրում ամեն միապետի մահից յետոյ նոյն իսկ արիւնհեղութեան հասնող անկարգութիւնները սովորութիւնների շարքն են անցել: Ճիշդ է, այս անգամ էլ անախորժ դէպքեր տեղի ունեցան, բայց շատ շուտ զսպվեցին: Նասրէդդին Շահի սպանութեան տխուր լուրը առնելուն պէս սուգն ու երկիւղը պատեց հայերին: Սգում էին, որովհետև յանձին այդ մարդու նրանք կորցրին իրանց պաշտպանին. վախենում էին, որովհետև այն չար ոգիները, որոնք մահմէտական ֆանատիկոսութիւնը հայերի դէմ գրգռելու համար ոչ մի ջանք չէին խնայել և զօրեղ արգելքների հանդիպելով լռել էին, նորից սկսեցին իրանց գիշերային գարանները՝ յարմար առիթից օգտվելով: Պակաս երկիւղի մէջ չընկան և ունևոր պարսիկները: Երկու-երեք օր խանութները փակ էին. հրապարակ դուրս գալը վտանգաւոր էր դարձել: Չը նայելով կառավարութեան ձեռք առած խիստ միջոցներին, այնուամենայնիւ ամեն րոպէ «շուլուխ» էր սպասվում: Կենսական մթերքները անասելի թանգութեան հասան. մի փութ հաց ձեռք բերելու համար ժամերով պէտք էր սպասել: Սև փողի արժէքը շարունակ փոփոխվում էր: Հացագործների մնասը զգալի էր, որովհետև նրանք ամենից շատ սև փող ունէին: Պարսիկ կանայք, մի կողմ թողած հարեմական պարկեշտութիւնը, չարսուներում աշխատում էին գրգռել իրանց ամուսիններին այս դրութեան դէմ: Պակաս չէր և հայերի դէմ ատամ կրճտացողների թիւը: Շահն ամեն ջանք գործ էր դնում ամբոխին խաղաղ դրութեան մէջ պահելու:

Հայերի երկիւղն աւելի ևս մեծացաւ, երբ տեղի ունեցաւ հետևեալ դէպքը: Հայի մէկը մի պարսկից կօթ առնելիս թեթև ընդհարում է ունենում մի երրորդ պարսկի հետ: Անմիջապէս հաւաքվում է պարսիկների մեծ բազմութիւն. հայը տեսնելով իր վտանգաւոր դրութիւնը, վճռում է մուշտէյիդի որդու (այն ժամանակ մուշտէյիդ էր) մօտ ապաստան գտնել և վազում է նրա մօտ: Կարճ ժամանակում մուշտէյիդի մօտ ահագին բազմութիւն հաւաքվելով, պահանջում է հային սպանել. բայց այդ լուսամիտ հոգևորականը հանգստացնելով գրգռված ամբոխին, ցրվում է նրան: Չը բաւականանալով սրանով, երբ մուշտէյիդը տեսնում է, որ պարսիկները գրգռված են հայերի դէմ, իջնում է «մէչէդ» և իր ազդու քարոզով ցոյց տալով հայերի արժանաւորութիւններն ու կարևորութիւնը Պարսկաստանի համար, հրաւիրում է նրանց սիրով և եղբայրաբար ապրել այդ «պիտանի» ազգի հետ: «Դրանք են մեր բարեկամները», ասում է մուշտէյիդը: Հրաման է տրվում բոլոր մօլլաներին՝ նոյն ոգով քարոզներ տալ և միւս բոլոր մէչիդներում: Ամբոխը, որն իր մի սէյիդին աւելի շատ է լսում, քան թէ դուցէ ամբողջ Պարսկաստանի պետին, հանգստացած ցրվում է: Գրգըռված մտքերի հանգստանալուն պակաս չը նպաստեցին և Թումանեան եղբայրները, որոնք հացն էժանացնելու համար՝ ահագին քանակութեամբ ցորեն բերին Երևանի նահանգից: Շահը ևս իր կողմից 120,000 թուման դնելով հացագործների տրամադրութեան տակ, հրամայեց հացը էժան գնով ծախել, իսկ իրանց մնասն առնել այդ գումարից: Անմիջապէս բոլոր ամբարատէրերը, որոնք սպասում էին աւելի թանգ գնով ծախել իրանց ցորենները, շտապեցին բանալ իրանց ամբարների դռները: Հացը զգալի կերպով էժանացաւ, սրա հետ և միւս բոլոր մթերքները: Կեանքն ստացաւ իր նախկին ընթացքը, խանութները բացվեցին և ամեն մարդ գնաց իր գործին:

Ինչպէս ասեցինք, Նասրէդդին Շահի մահից յետոյ մի քանի տեղերում անկարգութիւններ տեղի ունեցան: Ինչ է կատարվում հեռու Պարսկաստանում, մենք չը գիտենք, որովհետև ոչ մի լուր չէ հասնում, հասածն էլ ծածուկ է մնում, իսկ մեր շրջակայքի համար այսքանը կասենք.—Ղարադաղի խաները, օգտվելով այն դրութիւնից, որ կառավարութիւնը զբաղված է շահական խնդրով, սկսեցին անլուր տանջանք և հալածանք իրանց հպատակների, մանաւանդ հայերի դէմ: Կարճ ժամանակում բոլոր ճանապարհները լցվեցին աւազակներով. «մարդու գըլուխը դարձաւ սոխի գլուխ»: Պարզ է, որ հա-

---

բութեան մէջ էր Մօնտեվիդէօ հասարակապետութիւնը, ուր ապաստան էին գտնում հարևան Րիօ-դե-լա-Պլատա երկրում գլուխ բարձրացրած մի տմարդի բռնակալի ձեռքից փախչողները: Գարիբալդին կազմակերպեց իտալական լեգէօն և իր սովորական աքանչելի քաջութեամբ փառաւոր պատերազմ մղեց բռնակալութեան կողմնակիցների դէմ: Այն ժամանակ, երբ Մօնտեվիդէօ հանրապետութիւնը հիացած էր նրա վրա, նրան համարում էր իր բարերար, իտալական լեգէօնը հրաժարվում էր պատիւներից, ապրում էր աղքատ: Պատերազմական աւարից Գարիբալդին ոչինչ չէր վերցնում, բաւական համարելով լեգէօնի համար որոշված համեստ թոշակը, որ տալիս էր հանրապետութիւնը: Նա բացարձակապէս ասում էր, որ իտալացիները զէնք են վերցրել միայն այն մտքով, որ պատիւ ունենան կրել իրանց բաժինը երկրի համար ընդհանուր վտանգի մէջ:

Բայց Հերոսի անձնաւորութիւնը աւելի պարզ պատկերացնել կարող են մի քանի փաստեր նրա մասնաւոր կեանքից. և մենք բերում ենք այդ փաստերը:

Գարիբալդին ապրում էր մի հասարակ տան մէջ, որի դուռը օր ու գիշեր բաց էր լինում: Ծովապետ Լէնէ ուզեց ներկայանալ իտալական լեգէօնի հրամանատարին և անձամբ յայտնել նրան, թէ որքան ինքը յափշտակված է նրա քաջագործութիւններով: Լէնէ մտաւ Գարիբալդիի սենեակը, որ կորած էր մթութեան մէջ: Նա առաջ գնաց, բայց դիպաւ աթոռին, ուստի բացականչեց. «Մի՞թէ անպատճառ պէտք է վիզ կոտրել Գարիբալդիին տեսնելու համար»: Գարիբալդին իսկոյն կանչեց իր կնոջը և երկուսի խօսակցութիւնից ծովապետն իմացաւ, որ այս տանը երկու գրօշ չը կայ ճրագ առնելու համար: Այցելուն ստիպված եղաւ իր անունը տալ, որպէս զի տանտէրն իմանայ թէ ով է եկողը: «Ինձ ներեցէք, ծովապետ, ասաց Գարիբալդին, ես պիտի ասեմ, որ երբ ես դաշինք էի կապում Մօնտեվիդէօ հանրապետութեան հետ, մոռացայ մտցնել ճրագը այն մթերքների մէջ, որ պիտի ստանամ գանձարանից: Եթէ դուք լսեցիք, Անիտան ասաց, որ ճրագի փող չունենք... ուստի նստում ենք խաւարի մէջ: Բարեբախտաբար, ես հասկանում եմ որ դուք, ծովապետ, եկել էք ինձ մօտ ոչ թէ ինձ նայելու, այլ ինձ հետ խօսելու համար:» Ծովապետը, իհարկէ, խօսեց նրա հետ, բայց նրան չը տեսաւ: Բայց դուրս գալով այդտեղից, նա գնաց պատերազմական մինիստրի մօտ և պատմեց այդ դէպքը: Մինիստրը իսկոյն հարիւր ոսկի ուղարկեց: Գարիբալդին, չը կամենալով վիրաւորել իր բարեկամ մինիստրին, չը մերժեց այդ փողը, բայց միւս օրը առաւօտեան ամբողջովին բաժանեց Սալտօ-Սանտ-Անտօնիօի պատերազմում սպանված զինւորների այրիներին և որբերին: Իսկ իր համար նա միայն մի փունտ մոմ առաւ և խնդրեց Անիտային լաւ պահպանել, որպէս զի եթէ մի ուրիշ անգամ էլ գայ ծովապետը, մութի մէջ չընդունեն նրան:

Մի անգամ Գարիբալդին տեսաւ իր լեգէօնի զինւորներից մէկին, որ շապիկ չունէր: Նա քաշեց նրան մի անկիւն, հանեց իր շապիկը և տուեց նրան: Տանը նա իր համար ուրիշ շապիկ ուզեց, բայց Անիտան պատասխանեց. «Դու գիտես, որ միայն մի հատ շապիկ ունես. այն էլ տուել ես ուրիշին: Քեզ ես վատութիւն արել»: Գարիբալդին մնաց առանց շապիկի, մինչև որ նրա բարեկամներից մէկը 12 հատ նոր շապիկ պարգևեց նրան:

Այսպիսի դէպքերով լիքն է այդ մեծ մարդու կեանքը: Օտար երկնքի տակ, օտար մարդկանց ազատութեան և բախտի համար արիւն թափելը նրա նուիրական գաղափարն էր: Եւ այն ժամանակ, երբ վերջացրել էր իր հայրենիքի վերածնութեան գործը և ինքը, երկար տարիների աշխատութիւններից թուլացած, հիւանդոտ ծերունի, ապրում էր իր Կապրերա կղզու վրա, իմացաւ որ Ֆրանսիան գտնվում է ճգնաժամի մէջ: Ֆրանս-պրուսական պատերազմը վերջանալու վրա էր. Ֆրանսիան վերջին յուսահատական ջանքերն էր անում իր պատիւը ազատելու համար: Գարիբալդին գնաց նրա օգնութեան: Նա օգնում էր այն Ֆրանսիային, որ խլել էր Իտալիայից իր ծննդավայրը, Նիցցան. նա օգնում էր այն ազգին, որի զօրքերը կռւել էին իր դէմ և չէին թոյլ տալիս ձեռք բերել Հռօմը, Իտալիայի վերածնութեան աշխատաւորների այդ վերջին նպատակը: Նա այդ բոլորը ոչինչ համարեց, որովհետև տեսնում էր իր առաջ մի ազգ, որ նեղութեան մէջ էր, մի երկիր, որ ճնշվում էր բռի ոյժի տակ, մի կառավարութիւն, որ գըցել էր Նապօլէօնի միապետութիւնը և օրհասական ժամին բարձրացրել էր հանրապետական դրօշակ: Գերմանական պողպատէ բանակների դէմ նա մեծ գործ կատարել չէր կարող. բայց և այնպէս, նա չը զլացաւ իր պարտքը կատարել և կատարեց փառաւոր կերպով:

Ահա այն հոյակապ կազմուածքը, որ ամբողջապէս նուիրված էր հանրամարդկային երջանկութեան, որի համար հայրենիք էր ամեն մի տեղ, ուր կար տանջվող մարդկութիւն, որի համար անձնական երջանկութիւնը իր պարտքի կատարելն էր, որի համար գոյութիւն չունէր փառասիրական «ես»: Զարմանալի է դրանից յետոյ, որ Մօնտեվիդէօի պառաւները համարում են նրան մի գերբնական էակ, որ չէ մեռնում, այլ ամեն տարի ձիու վրա մանում է քաղաքը. զարմանալի է որ իտալացի ձկնորսը, իր մակոյկը վարելով դէպի անսահման ծովը, կախում է իր վզից Աստուածածնի պատկերը և նրա կողքին—Գարիբալդիի պատկերը...

XIX դարում, գծուծ հաշիւների, պայմանական բարոյականութեան, ողորմելի և թուլամորթ մարդկութեան դարում, այսպիսի հսկայ անձնաւորութիւնը առասպելական է երևում: Թող այդպէս լինի, բայց Հերոսի մեծութիւնը հէնց դրա մէջ է:

Լէօ

զորդակցութիւնը այդ ճանապարհով պիտի դադարէր, այնպէս որ այժմ այդ տեղով ոչ ոք չէ յանդգնում անցնել, նոյն իսկ խոշոր կարաւանը: Հաղորդակցութիւնը Ղարադաղի և Շուշու հետ, կարելի է ասել, դադարել է: Անկարգութեան տեղը զօրքեր են ուղարկւած: Այդ երկիրն այս րօպէիս զինւած դրութիւն է ներկայացնում:

Աւազակային մի քանի թեթև փորձեր եղան Սալմաստի ճանապարհի վրա, և ի՞նչ էք կարծում, ինչպէս. թուրք աւազակները (որոնցից մի քանիսը նախկին պաշտօնեաներ դուրս եկան) հայերի հագուստով: Խաղը շուտ բացվեց, աւազակները պատժվեցին և ամեն բան այդ ճանապարհի վրա հանգստացաւ: Տագնապի մէջ է Ուրմիան, որովհետև պարսկական պատուհաս Ջալալէդդինի որդին սպառնացել է այդ գաւառի վրա յարձակվել: Այդտեղ ևս զօրքեր են ուղարկւած: Խիստ պատիժներ են գործ դնում աւազակների դէմ: Մօտերքս բերին այստեղի բանտը երեք աւազակներ, և ի՞նչ էք կարծում, ինչպէս պատժեցին.—կտրտեցին նրանց ոտների մեծ երակները. աւազակները արիւնաքամ եղան և մեռան:

Արտաւազդ

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳՐՈՂԻ ՕՐԱԳԻՐԸ

Երէկ «Մշակի» մէջ կարդացի թղթակցութիւն Էջմիածնից, որ իբր թէ մտադրութիւն կայ արձակել ճեմարանի ամբողջ ուսուցչական խումբը՝ տեսչով հանդերձ: «Մշակի» խմբագրութիւնը այդ արձակել բառի կողքին դրել էր միայն մի հատ «հարցական նշան»: Որպիսի քաղաքավարութիւն: Երդվում եմ, եթէ ես լինէի՝ ինչքան տպարանի կասսաներում հարցական և զարմացական նշաններ (?!) կան, բոլորը շարել կը տայի այդ «արձակել» բառի կողքին: Ի՞նչպէս թէ արձակել: Ո՞վ պէտք է արձակի, ում. ո՞վ պէտք է կարգադրի, և եթէ կարգադրվի, ո՞վ պէտք է իրագործի այդ կարգադրութիւնը…

Չէ, շատ միամիտ է «Մշակի» թղթակիցը, որ հաւատաց, թէ արթնացած խիղճը Էջմիածնում կարող է մի վայրկեանից աւելի արթուն մնալ: Նահապետ վարդապետը իր դերի մէջ կը մնայ, Կոստանեանն իր դերի մէջ, խումբը իր դերի մէջ, վեհարան «երթևեկողները» իրանց դերի մէջ,—և այդպէս ամեն բան «ըստ կարգին», մինչև որ «լցցի բանն մարգարէի…»:

—

Ճեմարանի մասին խօսելիս, յիշեցի բնականաբար Կոստանեանին: Յիշեցի, և այժմ միայն հասկանում եմ, թէ որքա՜ն անմեղ է այդ «Աստուծու գառը»: Բանը նրանումն է, որ ամենքը, մեծ թէ փոքր, ազատամիտ թէ խաւարամիտ (թէև վերջինները սրտում միայն) մեղադրում էին «Հայոց վանքերի» հեղինակին, որ նա չէ լսում շուրջը տիրող տրտունջները, բողոքները, դժգոհութիւնները, ծայրահեղ անբաւականութեան աղաղակը, որոնք լսվում են թէ հայոց վանքերում և թէ վանքերից դուրս: Բայց ինչ, բանից դուրս է գալիս, որ յարգոյամեծար Կոստանեանի ականջները հիւանդութիւն ունեն, կամ ուղղակի ասած՝ խլացել է, և այժմ Վիեննա է գնում բժշկվելու համար, ապա ուրեմն չէր կարող՝ բնական օրէնքով՝ լսել այն բոլորը, ինչ խօսվում էր իր շուրջը: Խուլ ականջներով խոմ, ճշմարիտ, չէ կարելի լսել: Այդ հիման վրա մենք ներում և թողութիւն ենք տալիս ճեմարանի ականջաթոյլ տեսչին, և յայտարարում ենք այդ մասին ի գիտութիւն ամենայն հայկականի:—Բայց մենք յոյսը չենք կտրում, որ Վիեննայի բժիշկների դանակները կզգեն պ. Կոստանեանի ականջների վրա, և նա թէ ուղղված ականջներով, թէ Եւրօպայի մթնոլորտով մի փոքր թարմացած ուղեղով վերադառնալով՝ գէթ սրանից յետոյ կը լսի այն բոլորը, որ մինչև այժմ անկարող է եղել լսել:—Յուսանք և սպասենք, ինչպէս ասում էր հանգուցեալ «Մեղուն»:

—

Ճեմարանի տեսչի ականջների պատմութիւնը ինձ հեռու տարաւ: Ես խօսում էի ճեմարանի խմբի մասին: Ընթերցողը գուցէ զարմացաւ, թէ ինչի՞ այդ խումբը այս տարի էլ անփոփոխ է մնում, ինչի՞: Որովհետև այժմ անփոփոխ պահելը մօդա է հայոց հիմնարկութիւններում: Անշարժութիւնը՝ այդ հիմնարկութիւնների սիրտը, ոգին, շունչը և կենսատու սպեղանին է դարձել: Չէք հաւատում. տեսէք բանը որտեղ է հասել, որ Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձութիւնն էլ հնարաւոր համարեց ուսուցչական խումբը անփոփոխ պահել…

Ոգին այդպէս է, ընթերցող, ոգին…

Գրող

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԱՐԻԶ, 17 յունիսի: Յունիսի 16-ին Նանսիում, ժողովրդի ահագին բազմութեան ներկայութեամբ, տեղի ունեցաւ Կարնօի արձանի բացումը: Կարնօին նուիրված ճառի մէջ Բարտու ասեց, որ հանգուցեալ նախագահը շատ նպաստեց Ֆրանսիան Ռուսաստանի հետ բարեկամացնելու գործին, որի նպատակն է համաշխարհային խաղաղութիւնը:

ԲԵՐԼԻՆ, 17 յունիսի: Յունիսի 15-ին արդիւնաբերական ցուցահանդէսի գլխաւոր հիւրանոցում Բեռլինի առաջնակարգ վաճառականների և գործարանատէրերի մասնաժողովը ճաշ տուեց ի պատիւ Լի-Խունգ-Ջանգի: Բանկէտին ներկայ էին 300 անձինք: Ստաաս-սեկրետար Բէտտիխէր ճառ արտասանեց, որի մէջ մատնացոյց արաւ այն նշանակութեան վրա, որ ունի Լի-Խունգ-Ջանգի այցելութիւնը Գերմանիային և առաջարկեց «hoch» ի պատիւ Վիլհելմ կայսրի: Ծովապետ Գէլման առաջարկեց չինական կայսրի կենացը. բանկի դիրէկտոր Կէմպ առաջարկեց Լի-Խունգ-Ջանգի կենացը:

ՎԻԵՆՆԱ, 17 յունիսի: Կ. Պօլսից այստեղ ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, Սոիլով աւանում—յեղափոխական կոմիտետի բնակատեղին—և Պիրէյում, որոնք գտնվում են Կրետէ կղզու Ագիօվասիլեան շրջանում, զինուորված մարդկանց գումարումներ տեղի ունեցան, բայց ոչինչ վճիռ չը կայացրին, որովհետև մի կուսակցութիւնը ցանկանում է օգնութեան դիմել Յունաստանին, իսկ միւսը—Անգլիային: Ապա ժողով կայացաւ Ալիկամպօում, բայց այդ ժողովն էլ առանց հետևանքի մնաց:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 17 յունիսի: Սամօսի իշխան Գէօրգի Բէրօվիչ Կրետէի ընդհանուր նահանգապետ է նշանակված: Ստեֆանակի-Մուզուրէս բէյ նշանակված է Սամօսի իշխան: Թէհրանի նախկին դեսպան Շէմսէդին-բէյ նշանակված է վանի վալի. Կանդիայի նահանգապետ գեներալ Հասան-փաշա նշանակված է խորհրդական Կրետէի նահանգապետի մօտ. Սուլէյման Ազօվ-փաշան նշանակված է կանդիայի նահանգապետ: Կրետէի նախկին ընդհանուր-նահանգապետ Աբդուլահ-փաշա, մարշալի աստիճան ստանալով, մնում է զօրքերի հրամանատար կղզում:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 18 յունիսի: Համառուսական առևտրա-արդիւնաբերական համագումար ժողովի նիստերի բացումը յետաձգված է մինչև օգոստոսի 14-ը: Համագումար ժողովի նախագահն է Կօբէկօ:

ՍՈՒԱՍՍՕՆ, 18 յունիսի: Մինիստր-նախագահ Մէլին, նախագահելով գիւղատնտեսական համագումար ժողովում, ճառ արտասանեց, որի մէջ ասեց. «Գների տատանման պատճառը աշխարհիս բոլոր շուկաներում դրամական ճգնաժամն է, բայց կառավարութիւնը ամեն միջոցներ գործ կը դնի դիմադրելու գների ընկնելուն և շուտով կը կանոնաւորի հացահատիկի ներմուծման գործը: Կառավարութիւնը կարծում է, որ երկրագործութեանը օգնութիւն հասցնելու համար հարկաւոր է, որ բանւոր ձեռքերը, մտաւոր ոյժերը և կապիտալները վերադառնան հողին: Որովհետև սօցիալիստները ձգնում են ստեղծել քաղաքային բանւորների համար արտօնված դրութիւն, այդ պատճառով երկրագործները թողնում են իրանց դաշտերը և գնում են քաղաքները: Այդպիսի քաղաքականութեան հետևանքը կարող է միայն սով լինել: Այդ բանի դէմ մի միջոց կայ, այն է բանւորների լուսաւորութիւնը, որոնց անզօր է դարձնում յեղափոխական քաղաքականութիւնը:»

ԲԵԼԳՐԱԴ, 18 յունիսի: Յունիսի 17-ին այստեղ հասան այստեղի և արտասահմանեան ժուռնալիստները, որոնց համար պատրաստված են բնակարաններ, կառքեր և ճաշ: Չէրնօգօրիական իշխանի այստեղ լինելու պատճառով, այստեղ շատ ուրախ տրամադրութիւն է տիրում: Եկել են 15,000 անդրդունայեան սլավեաններ:

Երէկ տեղի ունեցած հանդիսաւոր ճաշին, որին հրաւիրված էր և դիպլօմատիական մարմինը, իշխան Նիկօլայ, պատասխանելով այն կենացին, որ թագաւորն առաջարկեց ի պատիւ նրա, մի մանրամասն ճառ խօսեց, որի մէջ ասեց, թէ թագաւորի գահ բարձրանալու օրից, ինքն ցանկանում էր այցելել նրան: Այսօր իր այդ ցանկութիւնը իրագործվեց: Նախկին սերբիական թագաւորութիւնն ընկաւ ներքին երկպառակութիւնների պատճառով: Իսկ այժմեան թագաւորները պարտաւոր են համերաշխութեամբ ղեկավարել սերբիական երկու պետութիւնների վիճակը: «Այժմ,—շարունակեց իշխանը,—բոլոր սերբերը մեզ հետ են. ինչ որ նրանք ցանկանում են, նոյնն ենք ցանկանում և մենք երկուսս ևս: Մեր ժողովուրդը արդարասէր է. ուրիշի ունեցածի վրա աչք չունի տնկած, այլ կամենում է պահպանել իր սեփականը: Մեր օրինական ձգտումները պէտք է բարեացակամութեամբ ընդունեն այն բոլոր ազգերը, որոնք իրանց միութիւնը իրագործել են: Այդ ձգտումները նոր ոյժ են առնում մեր հիւսիսային եղբայրների սիրոյ մէջ, որոնց հետ մենք կապված ենք կրօնի, արիւնակցական և համանման ձգտումների կապերով: Այդպիսի համոզմունք ունենալով, խմում եմ թագաւորի, մայր-թագուհու և սերբիական ժողովրդի բարօրութեան կենացը»:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 18 յունիսի: Մինիստրների խորհուրդը սուլթանի հաստատութեանն առաջարկեց Կրետէ կղզին հանգստացնելու համար պետութիւնների առաջարկած միջոցները: Շնորհիւ այն հանգամանքի, որ այսօր սուլթանը նոր պաշտօնեաներ նշանակեց և պէտք է այսօր Կրետէի ազգային ժողովը բացվի, ծրագրի երկու կէտերը արդէն իրագործված են:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Յունիսի 18-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ . .	94 ր.	05 կ.
Բեռլինի վրա 100 մարկ — . .	45 »	$92\frac{1}{2}$ »
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	37 »	30 »
Ոսկի — — արժէ .	7 »	50 »
Մաքսային կուպօններ — .	149 »	— »
Բօրսային դիսկօնտ — . .	5 »	7% »
4% պետական րէնտա	99 »	— »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	$291\frac{1}{2}$ »	— »
— — երկրորդ —	$255\frac{1}{4}$ »	— »
4% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	214 »	—
5% պետական երկաթուղ. րէնտա	$100\frac{3}{8}$	— »
4% ներքին փոխառութեան . . .	$93\frac{3}{4}$	— »
$4\frac{1}{2}$% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	$100\frac{1}{2}$ »	— »
Ազն. կալ. Պետ. բանկի խաղարկութ.	— »	—
$4\frac{1}{2}$% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի	$100\frac{3}{4}$ »	—
փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետա. .	— »	— »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ ընկերութեան օբլիգացիաները.	$101\frac{1}{4}$	—
Մոսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	$101\frac{1}{4}$ »	—
Օդէսայի — —	100 »	— »
Թիֆլիսի — —	$98\frac{1}{4}$ »	— »
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6% — . .	$101\frac{1}{2}$ »	— »
5% — — — . .	99 »	— »
Քութայիսի — 6% . .	$101\frac{1}{2}$ »	— »
5% — — — . .	$99\frac{1}{2}$ »	— »

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոյս տեսաւ
ԳՐԻԳՈՐ ԲԱԼԱՍԵԱՆՑԻ
ՌՈՍՏԱՄ ԵՒ ՍԱԼՄԱՆ
Գիրքը:
ԳԻՆԸ 25 ԿՈՊԷԿ:
Դիմել գրավաճառներին: (№ 71) 1—3

Լոյս տեսաւ
ՎԱՉԱԳԱՆԻ
ՀԵՆՐԻԽ ՊԵՍՏԱԼՕՑՑԻ
Գիրքը:
ԳԻՆԸ 30 ԿՈՊԷԿ:
Դիմել գրավաճառներին: (№ 71) 1—3

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
„Կովկասեան գրավաճառանոցի" Զաք. Գրիգորեանցի հրատարակութեամբ մի նոր դասագիրք
ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ
Համառօտ դասընթաց բնական գիտութիւնների 57 պատկերներով (կենդանաբանութիւն, հանքաբանութիւն և բուսաբանութիւն): Ա. տարվայ դասընթաց, աշխատասիրեց Զաք. Գրիգորեանց:
ԳԻՆԸ 60 ԿՈՊ.
Գումարով գնողներին 20% զեղչ կը լինի:
(№ 71) 1—4

Թարգմանվում են Ռուսերէնից
„НЭЛЛО и ПАТРАШЪ"
ԵՒ
„ОСЕННІЙ ПЕРЕЛЕТЪ"
ԲՕԳԴԱՆՕՎԻ
(№ 71) 1—3

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ՄԻ ՀՄՈՒՏ ՎԱՐԺՈՒՀԻ

Բեսսարաբիայի Օրհէյ քաղաքում (նահանգական Քիշինեվ քաղաքից 40 վերստ հեռու) երկու երեխայ պատրաստելու համար—մինը Լազարեան ճեմարանի պատրաստական դասատան, և միւսը գիմնազիայի առաջին դասատան: Տարեկան ռոճիկ 300 րուբլի, բնակարան և ապրուստ. ճանապարհածախս առանձին: Մանրամասնութիւնների մասին դիմել՝ պ. Յովհ. Սպենդիարեանին. Վօզօվօզնի փողոց, տուն № 12. 1—3 (№ 71)

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱԳԼԽԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՏԱՐԻՑ

Ներկայ տարվայ երկարատև ջրառատութիւնը մի քանի մեծ հեղեղումների հետ միասին Պեսկօվսկայա և քաղաքի ուրիշ ստորին մասերի ազգաբնակութեանը ահագին վնասներ պատճառեց, որի ժամանակ ամենաչքաւոր քաղաքացիներից շատերը զրկվեցին իրանց ամբողջ ունեցածից:

Գիտենալով Թիֆլիս քաղաքի ազգաբնակութեան պատրաստականութիւնը օգնութեան բարեգործութեան գործում, Քաղաքային Դուման որոշեց Քաղաքային Վարչութեան կից հանգանակութիւն բանալ յօգուտ հեղեղումներից վնասված աղքատների:

Նուիրատուութիւններն ընդունվում են Քաղաքային Վարչութեան մէջ ամեն օր մինչև ցերեկվայ 2 ժամը: (№ 70) 2—6

Ի ԿՕՆՍԻՍՏՕՐԻԱՅԻ ՀԱՅՈՑ Վ․ՐԱՍՏԱՆԻ և Իմէրէթի նշանակեալ է աճուրդ ի 28 այսր յունիսի ի 12 ժամու աւուր առանց կրկնաճրդի վասն տալոյ ի վարձու զտունն մայր Աթոռոյ որ ի կուկիայ՝ ի Սիմօնօվսկի փողոցի. ուստի ցանկացողք կարեն դիմել ի կօնսիստօրիայն ի նշանակեալ ժամուն հանդերձ գրաւականօք:
2—3 (№ 70) Անդամ կօնսիստօրիայի՝ Գաբրիէլ քահ. Տէր-Գաբրիէլեանց

Ի ԿՕՆՍԻՍՏՕՐԻԱՅԻ ՀԱՅՈՑ Վ․ՐԱՍՏԱՆԻ և Իմէրէթի նշանակեալ է աճուրդ ի 26-ին այսր յունիսի ի 12 ժամու աւուր առանց կրկնաճրդի վասն տալոյ ի վարձու զերկուս կրպակս Մայր Աթոռոյ հանդերձ նկուղիւ, որ յԱբասաբատսկի հրապարակի, ուստի ցանկացողք կարեն դիմել ի կօնսիստօրիայն ի նշանակեալ պահուն հանդերձ գրաւականօք:
2—3 (№ 70) Անդամ կօնսիստօրիայի՝ Գաբրիէլ քահ. Տէր-Գաբրիէլեանց

ՀԵՂԵՂՆԵՐԻՑ ՎՆԱՍՎԱԾՆԵՐԻՆ ՕԳՆԵԼՈՒ Դումայի ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ նախագահը՝ համաձայն յանձնաժողովի 1896 թւի յունիսի 5-ի վճռի, սրանով տեղեկացնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ այն անձինք, որոնք վնասվել են հեղեղումից, կարող են դիմել յանձնաժողովին անձնական բացատրութիւնների և յայտարարութիւնների համար, շաբաթը մի անգամ, շաբաթ օրերը, երեկոյեան 8 ժամից, Քաղաքային վարչութեան տունը. իսկ յանձնաժողովին տրվելիք գրաւոր խնդիրքները կարող են տալ Քաղաքային Քարտուղարին, ամեն օր, մինչև ցերեկվայ 2 ժամը, Քաղաքային վարչութեան շինութեան մէջ: (№ 67) 4—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ վարչութիւնը յայտարարում է, որ ընկերութեան խմբագրական Մասնաժողովը որոշել է հաւաքել ժողովրդական բանահիւսութեան վերաբերեալ նիւթեր՝ զիւցազներգութիւններ, հէքիաթներ, երգեր և աւանդութիւններ (մանաւանդ պատմական նշանակութիւն ունեցող): Ուստի վարչութիւնս դիմելով ձեռնհաս անձանց՝ առաջարկում է ուղարկել ընկերութեանը այդպիսի նիւթեր: Ներկայացրած աշխատութիւնները հետզհետէ կը քննվեն և պիտանի համարվածների համար կը տրվի որոշ վարձատրութիւն: (№ 70) 2—3

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 19 Іюня 1896 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.